

32. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – Москва: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
33. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування / Л. Е. Орбан-Лембрек. – К.: Либідь, 2004. – 576 с.
34. Маслоу А. Мотивация и личность: 3-е изд. / А. Маслоу; пер. с англ. – СПб.: Питер, 2008. – 352 с.
35. Тихомиров, Л.В. Юридическая энциклопедия /Л.В. Тихомиров, М.Ю. Тихомирова; 5-е изд., доп. и перераб.; под ред. М. Ю. Тихомировой. М., 2002.
36. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2002. – 512 с.
37. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці: Підручник / Я. В. Крушельницька. – К.: КНЕУ, 2003. – 367 с.

Батан Юрій,

*фахівець 1 категорії науково-дослідної частини, аспірант
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВПЛИВ ПРЕВЕНТИВНОГО МЕХАНІЗМУ ПРАВА НА НЕПРАВОМІРНУ ПОВЕДІНКУ

Анотація. Дане дослідження присвячене превентивному механізму сучасного права та його впливу на неправомірну поведінку. Автор доводить, що превенція є метою правового регулювання. На виконання цієї мети виконується не лише охоронна, але і регулятивна функція права. Обґрунтовується, що превенція є синонімом до запобігання та складається з профілактики та припинення. Превенція є механізмом, який містить телеологічний, нормативний, інституційний, динамічний та ідеологічний елементи. Телеологічний елемент становлять превентивна мета й об'єкт превенції; нормативний – правові підстави; інституційний – суб'єкти, які повинні реалізовувати превентивну мету; динамічний – засоби, способи та процедури превенції; ідеологічний – цінності права, правова ідеологія, правова культура, правосвідомість, правова освіта, правове виховання.

Ключові слова: теорія права; превентивна мета (ціль); регулятивна функція; охоронна функція; телеологічний підхід; механізм правового регулювання; превенція, запобігання, попередження та профілактика правопорушень.

Аннотация. Данное исследование посвящено превентивному механизму современного права и его воздействию на неправомерное поведение. Автор доказывает, что превенция является целью правового регулирования. Во исполнение этой цели выполняется не только охранительная, но и регулятивная функция права. Обосновывается, что превенция является синонимом к предупреждению (предотвращению) и состоит из профилактики и пресечения. Превенция является механизмом, который содержит телеологический, нормативный, институциональный и динамический элементы. Телеологический элемент составляют превентивная цель и объект превенции; нормативный – правовые основания; институциональный – субъекты, которые должны реализовывать превентивную цель; динамический – средства, способы и процедуры превенции; идеологический – ценности права, правовая идеология, правовая культура, правосознание, правовое образование, правовое воспитание.

Ключевые слова: теория права; превентивная цель; регулятивная функция; охранительная функция; телеологический подход; механизм правового регулирования; превенция, предотвращение, предупреждение и профилактика правонарушений.

Summary. This research is devoted to preventive mechanism of modern law and its impact on misconduct. The author argues that prevention is the goal (purpose) of the legal regulation. Both protective and regulatory functions of law are performed in pursuance of this goal. It is substantiated that prevention consists of precaution and preclusion. Prevention is a mechanism which composes of teleological, normative, institutional and dynamic elements. Teleological element is preventive goal and object of prevention; regulatory element is legal basis; institutional one is subjects that must implement preventive goal; dynamic element consists in the means, methods and procedures of prevention; ideological element consists of legal values, legal ideology, legal culture, legal consciousness, and legal education.

Key words: theory of law; preventive goal; regulatory function; protective function; teleological approach; mechanism of legal regulation; prevention, precaution and preclusion of infringements of the law.

Вступ

Метою права є не тільки реагування на неправомірну поведінку та соціально шкідливі явища, але й запобігання їм. Хоча традиційно превенція вважається складовою лише кримінальної юриспруденції, останнім часом усе частіше визнається її загальноправовий потенціал.

Превенція неправомірної поведінки (запобігання неправомірній поведінці) завжди правильніша, простіша та соціально вигідніша та корисніша ніж здійснення повного комплексу спрямованих на ліквідацію наслідків неправомірної поведінки, відновлення порушеного або невизнаного права та покарання правопорушників процедур. Ця вигода подягає у меншому залученні і людських, і матеріальних ресурсів. У результаті ефективність є подвійною:

- 1) уникається неправомірна поведінка, небезпечні та шкідливі для суспільства та людини явища, здійснюється превенція нанесення збитку;
- 2) зберігаються ресурси, які витрачаються на виявлення неправомірної поведінки, відновлення порушених відносин, притягнення винних до відповідальності, проголошення судового рішення, виконання покарання.

Впливаючи на волю та свідомість людей, превенція врешті-решт формує їх правомірну поведінку, упорядковує суспільні відносини та не допускає розвитку соціально небезпечних відносин.

Заходи, спрямовані на превенцію, розглядаються як одні з найдієвіших способів стабілізації суспільних відносин, оскільки дозволяють запобігти порушенню прав і свобод людини, мінімізувати негативні наслідки неправомірної поведінки учасників суспільних відносин.

Превенція являє собою частину правового впливу, потенціал якої достеменно не досліджено ані науковцями, ані правотворцями, ані правозастосовачами.

§ 1. Превенція як мета правового регулювання

Погляди стосовно юридичної превенції досить неоднорідні. У науковій літературі наявні декілька основних функціоналістських розумінь стосовно місця превенції та її співвідношення з функціями права. Думки дослідників можна звести до наступних варіантів такого співвідношення:

1. Превентивна (профілактична) підфункція є частиною охоронної функції права. Такий погляд обстоюють Б. Базилев [5, с. 110], Н. Бондар [6, с. 16], І. Казьмін [14, с. 69], Н. Крестовська та Л. Матвеева [22, с. 171], Н. Макарова [29, с. 198], В. Похмелкін [40, с. 40–47].
2. Превенція є метою або функцією існування лише юридичної відповідальності. Таку думку підтримують С. Колотиркіна [18, с. 41; 19, с. 8–9], Д. Липинський [27, с. 55].
3. Превенція є відносно самостійною функцією кримінального права. Такий підхід притаманний кримінально-правовим дослідникам (Н. Бондаренко [7, с. 454], В. Туляков, Н. Мирошніченко, Д. Балобанова [23, с. 8] тощо).
4. Превенція є відносно самостійною функцією права загалом. Так вважають Ю. Амельченко [2, с. 252–254], О. Арапчор [3, с. 3], А. Данченко [9, с. 14], О. Медведєва [30, с. 328], О. Сорвачов [45, с. 7–11], О. Цикарішвілі [47, с. 40–43].

Звичайно, не можна не відзначити внесок усіх прихильників вказаних поглядів у справу дослідження та покращення ефективності превентивного механізму. Повністю поділяючи думку вчених, які висловлюються тим чи іншим чином на підтримку особливого місця превенції у правовому регулюванні, варто, разом із тим, наголосити на тому, що **більшість із авторів свідомо або не-свідомо вважають превенцію метою правового регулювання, притаманною водночас усім (або принаймні декільком) функціям права**, хоча окремі з них і намагаються віднайти місце превенції «всередині» охоронної функції права або «між» охоронною та регулятивною функціями. Необхідно навести погляди деяких дослідників на підтримку висловленої позиції.

М. Козюбра вважає, що «одна з головних функцій права полягає у запобіганні і вирішенні конфліктів через притаманні йому механізми», пізніше називаючи це одним із «характеристик соціального призначення права» [17, с. 44, 45].

Також превентивне призначення (мету) права відзначають Н. Крестовська та Л. Матвеева: «право створювалося людьми для задоволення потреби у ... передбачуваності соціальних взаємодій», «призначення права полягає в тому, що воно є державно-владним нормативним регулятором суспільних відносин, ...примирення конфліктів», «основне призначення охоронної функції права полягає в запобіганні порушенням норм права», при цьому підкреслюючи, що на стадії регламентації суспільних відносин «прогнозуються перешкоди цьому процесу, можливі правові засоби їх подолання» [22, с. 168, 169, 171, 381].

Доводячи конфліктне призначення права, Ю. Оборотов зазначає, що «право здатне впливати на причини конфлікту, його виникнення (конфліктну ситуацію), розвиток і вирішення, не кажучи вже про наслідки конфлікту» [35, с. 275], а метою права у його визначенні у контексті нормативно-ціннісного праворозуміння вважає «попередження та розв'язання конфліктів, збереження соціальної цілісності в суспільстві» [34, с. 9; 36, с. 56–57].

Сутність існування права вбачає «у запобіганні та вирішенні індивідуальних і соціальних конфліктів і спорів» й О. Лейст [25, с. 71].

Ю. Амельченко слушно зауважує, що «у теорії держави та права не розповсюджене ототожнення функцій права з призначенням і роллю права» [2, с. 248], вважаючи, що «превентивна функція права обіймає важливу нішу в регулятивному напрямі правового впливу» і при цьому «превенція забезпечує найбільш ефективний спосіб реалізації охоронної функції права» [2, с. 254]. Дослідник доходить висновку, що «превентивну функцію права необхідно вважати загальноправовою функцією, яка об'єднує регулятивну й охоронну засади права» [2, с. 254].

Науковець у сфері конституційної конфліктології А. Єзеров наголошує, що «профілактика конституційної конфліктності ... має стати одним із пріоритетів державної політики», а «розвиток конституційного законодавства з метою профілактики конституційної конфліктності має відбуватися шляхом удосконалення існуючих та вироблення нових норм, які регулюють питання взаємодії органів публічної влади між собою, зобов'язують їх до співпраці» (тобто по суті шляхом реалізації регулятивної функції), «встановлюють відповідальність за порушення цих засад» (шляхом реалізації охоронної функції) [10, с. 161].

Наразі єдиний автор загальнотеоретичного дисертаційного дослідження юридичної превенції А. Данченко на захист цього дослідження вносив положення, за яким «превентивна функція права реалізується в рамках регулятивних й охоронних правовідносин», визначаючи вказану функцію як «відносно відокремлений, прогресивний напрямок гомогенного (однорідного) юридичного впливу на свідомість, волю та поведінку людей, який націлений на недопущення порушень наявних правовідносин, прав і законних інтересів громадян, їх колективів й організацій» [9].

Підтверджує превенцію як мету правового регулювання й О. Арапчор, яка, досліджуючи «превентивну функцію трудового права», підкреслює, що «запобігання порушенням прав і законних інтересів конкретного працівника, роботодавця, суспільства та держави в цілому є не просто правовою ідеєю законодавця, а метою правового впливу» [3, с. 3], цю функцію «можна розглядати в контексті функцій соціальної спрямованості та водночас «у підсистемі спеціально-юридичних функцій», що «зумовлено наявністю ... регулятивних й охоронних засад у змісті вказаної функції» [3, с. 7–8]. Наголошується, що «мета функції – це основоположна категорія, що визначає вектор правового впливу. ... Мета виникає раніше, ніж відбувається втілення чи реалізація функції, і тому має об'єктивний характер стосовно права» [3, с. 12], «глобальною метою законодавця є запобігання порушенню визначеної ним моделі суспільних відносин» [3, с. 14].

Також поєднує охорону, регулювання та превенцію С. Колотиркіна, вважаючи, що «інститут конституційної відповідальності виконує цю [охоронну – *Прим. авт.*] функцію за допомогою превентивного та регулятивного державно-правового примусу [19, с. 8].

Підтримує думку про те, що превенція схожа на регулятивну функцію й Д. Липинський, зазначаючи, що «способи здійснення превентивної функції кон-

ституційної відповідальності можуть перетинатися зі способами здійснення регулятивної функції» [27, с. 55], а «превенція конституційних правопорушень здійснюється в результаті сумарного впливу обов'язків і загрози застосування санкції конституційної відповідальності» [27, с. 57].

На противагу попереднім поглядам про належність превенції до охоронного або регулятивно-охоронного впливу, Н. Бондаренко уналежнює попереджувальний напрям до складу регулятивної функції, поряд із організаційним, виховним і заохочувальним напрямками [7, с. 456].

Необхідно наголосити, що **превентивне спрямування має не лише охоронна, а і регулятивна, і виховна, і, напевно, будь-яка інша виділена окремим автором (як наведена вище, так й інша висловлена у вітчизняній або зарубіжній літературі – а злічити кількість думок щодо окремих функцій права, напевно, не видається за можливе) функція права. Регулятивна функція не може бути самоціллю, вона реалізовується на виконання певних цілей, які являють собою призначення права. Призначення права не може виявлятися у регулюванні заради регулювання (хоча й трапляються випадки в нашій правовій системі, коли відбувається саме так, однак навряд чи це варто заохочувати). Навпаки – призначення права полягає, наприклад, у запобіганні соціальним конфліктам, а вже його шляхами (функціями, напрямками) є встановлення прав й обов'язків (регулятивна функція), оголошення певної поведінки неправомірною та встановлення певних санкцій за неї (охоронна функція) тощо.**

Необхідно зауважити, що непорозуміння серед вчених стосовно понять «функція права» та «мета (призначення) права» пов'язане, передусім, із тим, що у неюридичній лінгвістиці ці терміни (функція, мета (ціль), завдання) є синонімами (див. тлумачення «функції» й інших вказаних слів у тлумачних словниках української, російської, англійської мови тощо), однак у праві функціями є напрями (не цілі) правового впливу.

Співвідношення функцій і цілей є **схожим на співвідношення норм і принципів**. Як принципи важливіші за норми, так і **цілі важливіші за функції**, як норми спрямовані на виконання принципів і не мають ним суперечити, так і **функції спрямовані на досягнення цілей і повинні їм відповідати**.

Таким чином, більшість дослідників превентивного впливу права іменують його «превентивною функцією (підфункцією) права», ставлячи в один ряд із регулятивною й охоронною функціями. При цьому не враховується, що **право впливає певним чином (зокрема, регулятивною й охоронною функціями) задля досягнення цілей**, однією з яких слід визначати **превенцію як мету правового регулювання сучасності**.

У загальній теорії права (загальнотеоретичному праводержавознавстві, загальнотеоретичній юриспруденції), як й у кримінології, досі немає однозначного погляду стосовно співвідношення превентивної термінології, хоча численна кількість спроб вказує на актуальність даної проблематики. Єдність тер-

мінології сама по собі вже має превентивний характер, оскільки однакове вживання термінопонять як під час правотворчості, так і при правозастосуванні запобігає різночитанню, колізіям, неоднозначності, правовим спорам і юридичним конфліктам.

У науковій (переважно кримінологічній) літературі існує величезна кількість поглядів, навіть протилежних один одному, стосовно вживання та співвідношення превентивних термінопонять («превенція», «запобігання», «попередження», «профілактика» й іноді «припинення», «відвернення», «уникнення», «недопущення»). Передусім **труднощі спричинені тим, що ці поняття мають походження з різних мов** («превенція» – з латини, «запобігання» – зі староукраїнської, «попередження» в цьому значенні – з російської, «профілактика» – з грецької).

Варто відзначити безсумнівну відмінність між питомо українським словом «запобігання» та запозиченими словами, яка полягає навіть не у їх різному значенні (про це йдеться далі), а **у їх вживанні**. По-перше, «запобігання» потребує додатка (зазвичай іменника) **в давальному відмінку**, чим часто нехтують, а запозичені слова – у родовому. Хоча видається недолугим звертати на це увагу, однак є парадоксальним, коли у розвідках окремих науковців, при дослідженні поняттєво-категорійного апарату, зверненні до словників і філологічних досліджень, наявні мовні помилки – скажімо, «запобігання злочинів» [44; 49, с. 1129] замість «запобігання злочинам». По-друге, у той час як слово «**запобіжник**» існує, схожі іменники утворити поки що не видається за можливе (а слово «попередник» узагалі вказує на інше значення). Схоже відбувається з **творенням дієслів, прикметників і дієприслівників** (хоча слова «превентивний» і «профілактичний» вже поповнили тезаурус української мови, однак замінити дієслово «запобіг(а)ти» та дієприкметник «запобігаючи(-гши)» запозиченими словами уявляється надскладно). Через це, незважаючи на дискусію про співвідношення вказаних превентивних понять, **слова «запобігання», «запобігати», «запобіжник», «запобіжний», «запобігаючи»** усім авторам **доведеться вживати** ще протягом тривалого часу.

Можна виділити такі підходи до співвідношення превентивної термінології:

1. **«Превенція», «запобігання», «попередження» та «профілактика» є абсолютно тотожними термінопоняттями.** Так вони розуміються в загальних (неюридичних) тлумачних і перекладних словниках [33, том 1, с. 718; том 2, с. 796; том 3, с. 62]. Переважно ототожнює їх й українське законодавство. Також їх не розмежовує більшість науковців, які досліджують «превентивну (превенційну) функцію (діяльність)» не в рамках кримінологічної науки, а в загальнотеореоретичній або некримінальній галузевій юриспруденції (російські дослідники: загальної теорії права А. Данченко [9], трудового права О. Арапчор [3], цивіліст І. Москаленко [31], фінансист М. Кобзар-Фролова [16]; українські науковці: теоретик В. Личко [28, с. 195], дослідниця екологічного права Х. Чопко [48], цивіліст О. Сорвачов [45], а також адміністративіст

Ю. Педько [38], який називає серед функцій адміністративної відповідальності «превенційну»). Окремі кримінологи також не розрізняють вказаних понять.

2. Родовим поняттям є «попередження», яке складається з профілактики, запобігання та припинення. Автором такого підходу вважається радянський кримінолог А. Лекар (А. Лекарь) [26, с. 3]. Більшість радянських (Г. Аванесов [1, с. 331–341], А. Зелінський [12, с. 140–141], В. Устінов) і вітчизняних (В. Голіна [8, с. 119], І. Даньшин [24], С. Ольховська [37, с. 111] та багато інших) кримінологів, які розмежовують дані поняття, сприймають їх саме так.

3. Родовим є поняття «профілактика», а різновидами ранньої профілактики є попередження, запобігання та припинення (С. Погребняк [39, с. 6]). Конституціоналіст А. Єзеров також сприймає профілактику конфліктності «як більш загальне по відношенню до запобігання ... явище» [10, с. 161]. Закон Російської Федерації «Про засади системи профілактики правопорушень у Російській Федерації», який набрав чинності 22 вересня 2016 року, також вважає «предупреждение» правопорушень напрямом профілактики правопорушень.

4. Родовим є поняття «запобігання». Цей підхід має принаймні чотири розуміння щодо складових запобігання. Я. Кондратьєв [20, с. 17–18] розглядає профілактику, попередження, припинення та розкриття як стадії, що становлять зміст запобігання злочинам; В. Пчолкін [43], О. Кириченко [15, с. 91] не включають розкриття як окремий елемент запобігання; Ю. Нікітін [32, с. 97], Ю. Іванов й О. Джу́жа [13] поділяють запобігання на профілактику та припинення, а А. Закалюк між цими елементами запобігання ставить відвернення, аргументовуючи недоцільність вживання терміна «попередження» тим, що російське «предупреждать» доцільніше перекладати українською як попереджувати про що-небудь [11, с. 319–330].

Окремо варто зазначити, що у підходах 2–4 термінопоняття **«превенція» або ігнорується, або** вживається як **синонім** родового поняття.

5. Родовою категорією є протидія (боротьба) злочинності, а всі превентивні категорії – її складовими. Як приклад, можна навести думку С. Сафронова, який виокремлює одразу п'ять стадій передування (випередження) злочинам, вважаючи їх формами боротьби зі злочинністю: профілактика, превенція, попередження, запобігання та припинення (саме в такому порядку етапів) [44]. Профілактика спрямована на причини й умови до наявності умислу; превенція – на свідомість людини, від якої можна очікувати вчинення злочину, а наступні форми залежать від стадії злочинної поведінки (виявлення умислу, незавершене і завершене готування до злочину, незакінчений і закінчений замах на злочин). Однак така класифікація не враховує ненавмисні (необережні) злочини.

Дослідивши підходи до співвідношення превентивної термінології, необхідно зауважити, що термінопоняття «попередження» має не лише загальномовне тлумачення («сповіщення про щось»), а і спеціальне (у правничій термінології його основним значенням є «вид стягнення за певне правопорушен-

ня»): за вчинення виборчих правопорушень виборча комісія може оголошувати попередження кандидатам у депутати; за вчинення адміністративних деліктів виноситься попередження як захід адміністративного стягнення. У такому контексті є можливими фрази на кшталт «попередження можна вважати ефективним (або неефективним) заходом (видом) попередження», де в першому випадку йдеться про стягнення, а у другому – про превенцію. Для запобігання такій **тавтології**, а також враховуючи принцип «одне поняття – одне значення» (принаймні за можливості заміни синонімом), **необхідно відмовитися від вживання слів «попередження», «попереджувальний», «попередити»** на позначення поняття, синонімічного до «запобігання».

Стадійність є, безумовно, важливою у розмежуванні стадій превенції злочинності, з огляду на що переважно виділяють від трьох до п'яти стадій. Однак стосовно правопорушуваності (делінквентності) та соціальної конфліктності загалом така **стадійність є менш значущою**. Загальнотеоретичний підхід до превентивної термінології може полягати в тому, що **превенція (запобігання) є родовим поняттям, яке включає профілактику та припинення**.

Сутність профілактики полягає у подоланні умов та причин об'єкта профілактики (у кримінології – злочинності; у загальнотеоретичній юриспруденції – правопорушуваності (делінквентності), соціальних конфліктів). **Припинення передбачає** недопущення продовження конфлікту (правопорушення) й/або принаймні мінімізацію шкідливих або небезпечних наслідків. Припинення є складовою превенції не лише через недопущення більш негативних наслідків у конкретній правовій ситуації, а й із метою превенції таких порушень або інших конфліктів у майбутньому.

Враховуючи суттєвість для сучасної української правничої науки російсько- й англійської термінології, варто підібрати **російські й англійські відповідники** до вказаної структури превенції. Відповідником до термінопоняття «запобігання (превенція)» можна вважати російські «предупреждение (предотвращение, превенция)» й англійський термін «prevention»; профілактикою є однойменне російське «профилактика» й англійське «precaution»; припинення відповідає російському «пресечение» й англійському «preclusion».

Насамкінець варто наголосити, що дана розвідка навряд чи претендує на однозначність і не може бути позбавленою окремих суперечливих, неточних думок, однак закликає до дискусії з приводу уточнення вказаних у ній позицій і може слугувати фундаментом для подальшого вдосконалення превентивної термінології як кримінології, так і загальної теорії права (праводержавнознавства, загальнотеоретичної юриспруденції).

§ 2. Структурна характеристика превентивного механізму права

Превентивний механізм права можна визначити як логічно узгоджену, динамічну систему юридичних засобів, способів і процедур, застосовуваних уповноваженими правовими нормами на це учасниками суспільних відносин і спрямованих на запобігання соціальним конфліктам і порушенням прав і свобод людини.

Кожен механізм має певну структуру, його елементи, складові. Власне, шляхом взаємозв'язку та взаємодії усіх елементів будь-який механізм і функціонує. Не є винятком і превентивний механізм.

Варто наголосити, що превенція є саме механізмом, тобто багатоаспектним явищем. Поодинокі окремі елементи механізму або навряд чи матимуть превентивний ефект узагалі, або цей ефект матиме неналежний вияв.

Елементами превентивного механізму є:

- 1) телеологічний елемент;
- 2) нормативний елемент;
- 3) інституційний елемент;
- 4) динамічний елемент;
- 5) ідеологічний елемент.

(1) Телеологічним елементом превентивного механізму є превентивна мета й об'єкт превенції.

Мету й об'єкт превенції можна вважати спільним елементом превентивного механізму (або різними елементами, які можна розглядати винятково спільно), оскільки без об'єкта визначати мету неможливо. Об'єктом превенції є те, чому саме варто запобігати, тобто превенція чого (або запобігання чому) є метою відповідного явища, процесу.

При цьому варто наголосити, що об'єктом превенції є не правопорушення або неправомірна поведінка і тим паче не лише злочин, як вважає більшість авторів, оскільки якщо визнати, що метою права є запобігання порушенням права, то це буде істотною логічною помилкою. **Право потрібне не для права, а для суспільства й окремої людини.** Крім того, не метою права є запобігати тим діям, які визнані як правопорушення, а саме визнання того чи іншого діяння правопорушенням якраз і має за мету досягнення превентивності. Враховуючи, що основою права є права людини, які виводяться зі свобод, потреб та інтересів людини, то саме вони мають бути об'єктом превентивного механізму. Також до його об'єкта слід включити соціальні конфлікти, оскільки, перше, запобігання соціальним конфліктам і мінімізація їх негативних наслідків є важливою метою сучасного права, по-друге, соціальні конфлікти самі по собі не є порушенням прав людини, тому їх превенція становить окрему категорію в об'єкті превентивного механізму.

Слід сказати, що кожна правова система, кожна наявна в ній галузь, як і всі підгалузі, інститути, субінститути й навіть окремі правові норми мають власну, здебільшого більш вузьку й однорідну, превентивну мету, яка зазвичай визначається предметом правового регулювання відповідної галузі права та цілями (призначенням) її існування.

Пояснімо це на прикладі однієї з норм конституційного права. Метою норми про те, що при транспортуванні виборчої документації секретар дільничної виборчої комісії не може супроводжувати транспортування, є запобігання підробці першого примірника протоколу дільничної виборчої комісії, який запов-

нено почерком секретаря цієї комісії. Метою субінституту транспортування виборчої документації й інституту встановлення результатів виборів загалом є запобігання спотворенню результатів виборів. Метою підгалузі виборчого права є запобігання виборчим конфліктам і порушенням виборчих й інших споріднених прав і свобод громадянина. Метою галузі конституційного права є запобігання узурпації публічної влади, незмінності еліт, сваволі органів публічної влади, порушенням насамперед громадянських і політичних прав і законних інтересів людини. І, нарешті, метою національних правових систем є запобігання порушенням прав і свобод людини та соціальним конфліктам усередині держави.

Стосовно адміністративного та кримінального права, необхідно відзначити, що у зв'язку з їх особливим правовим режимом (кримінальне право визначає злочини у будь-якій сфері суспільних відносин, так само адміністративне право регулює усі галузі публічного управління (адміністрування)) їх загальна превентивна мета водночас збігається з метою національного права загалом.

Варто окреслити також превентивну мету деяких інших галузей національного права:

- 1) цивільного права – запобігання порушенням майнових й особистих немайнових прав людини;
- 2) господарського права – запобігання порушенням економічних прав і свобод людини, визнанню неплатоспроможними підприємців тощо;
- 3) трудового права – запобігання порушенням соціальних прав і свобод людини, соціальним конфліктам між роботодавцями та працівниками.

(2) Нормативним елементом превентивного механізму права є правові підстави, на яких засноване використання наступних елементів. Саме нормативний елемент встановлює суб'єктів реалізації даного механізму, порядок проведення відповідних динамічних елементів.

У назві правового акта може прямо вказуватися, що він спрямований на запобігання певному негативному явищу, поведінці тощо. Наприклад, у міжнародному праві такими актами є Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 р., Конвенція про запобігання виробничим нещасним випадкам серед моряків 1970 р., Конвенція про запобігання забрудненню моря викидами відходів та інших матеріалів 1972 р., Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 р., Європейська конвенція про запобігання катуванням (тортурам) чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 р., Конвенція про запобігання великим промисловим аваріям 1993 р., Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму 2005 р., Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами 2005 р. тощо.

У національному праві такими актами є Закони України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 року, «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, постанова Кабінету Міністрів

України від 3 серпня 1998 року «Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру» тощо. У локальних актах також виділяють превентивну мету в назві – наприклад, у Національному університеті «Одеська юридична академія» затверджене Положення про забезпечення оригінальності наукових робіт і запобігання та виявлення академічного плагіату.

Іноді про спрямованість нормативного акта на запобігання негативним явищам вказується у преамбулі або в окремих статтях нормативного акта, зазвичай у тих, де визначаються цілі, завдання нормативного акта. Наприклад, розпорядження Одеського міського голови №579-01р від 23 травня 2011 року «Про затвердження Правил пропускнуго режиму до адміністративної будівлі Одеської міської ради» закріплює, що «пропускний режим до адміністративної будівлі Одеської міської ради ... встановлюється з метою запобігання: – проникненню до установи та службових приміщень сторонніх осіб; – порушенню громадського порядку; – внесенню (винесенню) на територію (з території) установи особистих аудіо-, відео-, радіо-, фотоапаратури, інших технічних засобів без відповідного дозволу; – несанкціонованому винесенню за межі установи матеріальних цінностей, а також носіїв службової інформації та документів з грифом «таємно».

Найчастіше ж превентивна мета не усвідомлюється законодавцем або з інших причин ним не вказується, однак це не означає відсутності в окремих нормах (навіть більшості норм) права її проявів.

Наприклад, виборче право пронизане так званими «нормами-запобіжниками», хоча й переважно не вживає превентивної термінології. Скажімо, принцип публічності та відкритості виборчого процесу, обов'язок виборчих комісій інформувати громадян України про основні права виборців, про порядок заповнення виборчих бюлетенів, надати можливість ознайомитися зі списками виборців тощо має превентивний ефект стосовно можливості перешкоджання реалізації активного виборчого права громадянина. Прикладом може бути й норма про те, що при транспортуванні виборчої документації печатка дільничної виборчої комісії (ДВК) залишається у сейфі, а ключ від сейфа голова ДВК бере із собою (для запобігання заповненню нових примірників протоколів і проставляння на них штампів поза межами ДВК). Дані приклади свідчать про реалізацію регулятивної функції права з превентивною метою.

(3, 4) Інституційний елемент превентивного механізму становлять суб'єкти, які мають реалізовувати такі норми.

Динамічний елемент превентивного механізму становлять ті способи, засоби, заходи, процедури запобігання, які змушують діяти превентивний механізм. Очевидно, що без динамічного елементу будь-яку систему не можна назвати механізмом.

Детальнішу характеристику інституційного та динамічного елементів превентивного механізму права варто надавати спільно, з огляду на те, що важко спочатку характеризувати суб'єктів, які повинні здійснювати превенцію, не

пояснюючи, яким чином вони це роблять. Так само неефективно характеризувати способи та процедури превенції, не вказуючи поряд інституції, яким це притаманно.

Превентивний механізм права реалізується не лише на стадії правореалізації та правозастосування, а і на стадії правотворчості – для запобігання включенню до джерел права норм, які ускладнюватимуть запобігання порушенням прав і свобод людини та соціальним конфліктам, а також для запобігання невиключенню норм, які, власне, краще їм запобігатимуть.

На правотворчій стадії превентивного механізму права інституційний елемент становлять, серед інших, Головне науково-експертне та Головне юридичне управління Верховної Ради України, Венеційська комісія, політичні партії та громадські об'єднання, а також, звичайно, Президент України при підписанні законів та Верховна Рада України, яка на підставі науково-експертних висновків та поданих різними суб'єктами пропозицій має обрати якнайефективніший закон із огляду на превентивні можливості його норм. Особливу роль серед суб'єктів має відігравати Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції. На місцевому рівні усі суб'єкти муніципальної правотворчості так само є важливою складовою інституційного елементу превентивного механізму.

Основним динамічним елементом правотворчої стадії превентивного механізму є проведення експертизи. Як слушно зазначає М. В. Афанасьєва, «за допомогою експертизи можна виявити комплекс різного роду деструкцій: колізії, прогалини, дублювання, асоціальні положення, непослідовні, невірні приписи» [4, с. 108].

Відповідно до частини другої статті 103 чинного Регламенту Верховної Ради України (надалі – Регламент), зареєстрований та включений до порядку денного сесії законопроект при підготовці до першого читання обов'язково направляється для проведення наукової експертизи, а при підготовці до всіх наступних читань – для проведення юридичної експертизи та редакційного опрацювання у відповідні структурні підрозділи Апарату Верховної Ради. Остаточна юридична експертиза і редакційне опрацювання здійснюються після прийняття акта Верховної Ради в цілому. «Відповідними структурними підрозділами» є, відповідно, Головне науково-експертне управління апарату Верховної Ради України, Головне юридичне управління апарату Верховної Ради України та редакційний відділ Головного управління документального забезпечення апарату Верховної Ради України.

Згідно з частиною третьою статті 103 Регламенту, зареєстровані законопроекти, які мають системний характер для окремих галузей законодавства і необхідність наукового опрацювання яких при підготовці до першого читання встановив профільний комітет, направляються для одержання експертних висновків до Національної академії наук України. Окремі законопроекти також можуть направлятися для одержання експертних висновків до Кабінету Міністрів України, відповідних міністерств, інших державних органів, установ і організацій або окремих фахівців.

Частина п'ята статті 103 Регламенту закріплює, що висновки, підготовлені за результатами експертизи, направляються головному комітету для врахування при розгляді законопроекту та прийняття рішення стосовно подальшої роботи над ним.

В українських реаліях це «врахування» часто є досить формальним і залежить від наявності «політичної доцільності». Необхідно для покращення врахування висновків експертизи **зобов'язати суб'єктів подання законопроекту відповісти на кожне** з висловлених відповідною експертною установою в експертному висновку зауважень і пропозицій **із обґрунтуванням їх врахування, часткового врахування або неврахування**. Дана відповідь **має бути загальнодоступною** на офіційному веб-сайті Верховної Ради України поряд із текстом законопроекту.

Важливими динамічними елементами правотворчої стадії також є проведення громадських слухань, громадського обговорення, опрацювання комітету у комітетах парламенту, проведення трьох парламентських читань тощо.

На наступних після правотворчої стадіях превентивного механізму важливою є регулятивна та контрольна-наглядова діяльність, здійснювана органами публічної влади (у тому числі судовими та правоохоронними органами, нотаріатом), підприємствами, організаціями й окремими фізичними особами. Так, у виборчому праві слід відзначити важливість превентивного ефекту від виборчих комісій усіх рівнів, офіційних спостерігачів, громадянських організацій (в Україні найпрофесійнішими є громадська мережа «ОПОРА» та Комітет виборців України), адміністративного судочинства тощо.

При превенції плагіату доцільними є запровадження практики викладання у вищих спецкурсу, присвяченого захисту авторських прав від плагіату; проведення спеціальних методичних семінарів для здобувачів вищої освіти; розміщення на веб-сайтах повних версій наукових статей, електронних версій наукових журналів; приділення належної уваги виявленню плагіату редакціями наукових журналів; застосування спеціальних програм, які дозволяють виявити плагіат у наукових роботах; встановлення юридичної відповідальності плагіатора за неналежне проведення фундаментальних, прикладних наукових досліджень [46, с. 423–426].

Неабиякий превентивний ефект має й наявність механізму оскарження рішень, дій чи бездіяльності учасників суспільних відносин і встановлення форм юридичної відповідальності за порушення правових норм – конституційно-правової (попередження та скасування рішення про реєстрацію кандидата; дострокове припинення повноважень виборчої комісії та її члена; відмова в реєстрації кандидата, офіційного спостерігача тощо; позбавлення кандидата, довіреної особи, офіційного спостерігача, представника ЗМІ права бути присутніми на засіданні ДВК), матеріальної, дисциплінарної, адміністративної, кримінальної.

До динамічного елементу превентивного механізму також можна віднести **функції права**, оскільки їх виділення є виявом діяльнісного підходу до право-

вого регулювання, функціями права є напрямки впливу, спрямовані на досягнення, зокрема, превентивної мети, а вплив і діяльність, очевидно, є динамічними категоріями права.

(5) Нарешті, **ідеологічний елемент превентивного механізму права становлять такі нетрадиційні (некласичні) категорії юриспруденції, як цінності права, правова ідеологія, правова культура, правосвідомість, правова освіта, правове виховання тощо.** Помітним і важливим є зв'язок превенції з аксіологією, антропологією, культурологією тощо. Бо без правової культури, без усвідомлення і дотримання цінностей права, без урахування інших ідеологічних елементів превентивний механізм буде не дієвим, навіть за існування ідеальних правових норм, інституцій і процедур.

Висновки

У результаті аналізу превентивного правового впливу на правопорушення було сформульовано такі висновки та рекомендації:

1. У науковій літературі наявні декілька основних функціоналістських розумінь стосовно місця превенції та її співвідношення з функціями права: превентивна (профілактична) підфункція є частиною охоронної функції права; превенція є метою або функцією існування лише юридичної відповідальності; превенція є відносно самостійною функцією кримінального права; превенція є відносно самостійною функцією права загалом.

2. Призначення права полягає у запобіганні соціальним конфліктам, а вже його шляхами (функціями, напрямками) є встановлення прав й обов'язків (регулятивна функція), оголошення певної поведінки неправомірною та встановлення певних санкцій за неї (охоронна функція) тощо.

3. Співвідношення функцій і цілей є схожим на співвідношення норм і принципів. Як принципи важливіші за норми, так і цілі важливіші за функції, як норми спрямовані на виконання принципів і не мають ним суперечити, так і функції спрямовані на досягнення цілей і повинні їм відповідати.

4. У науковій (переважно кримінологічній) літературі існує величезна кількість поглядів, навіть протилежних один одному, стосовно вживання та співвідношення превентивних термінопонять: усі вони є абсолютно тотожними термінопоняттями; родовим поняттям є «попередження»; родовим є поняття «профілактика»; родовим є поняття «запобігання»; родовою категорією є протидія (боротьба) злочинності, а всі превентивні категорії – її складовими.

5. Необхідно відмовитися від вживання слів «попередження», «попереджувальний», «попередити» на позначення поняття, синонімічного до «запобігання».

6. Загальнотеоретичний підхід до превентивної термінології може полягати в тому, що превенція (запобігання) є родовим поняттям, яке включає профілактику та припинення. Сутність профілактики полягає у подоланні умов та причин об'єкта профілактики. Припинення передбачає недопущення продовження конфлікту (правопорушення) й/або принаймні мінімізацію шкідливих або небезпечних наслідків.

7. Превентивний механізм права можна визначити як логічно узгоджену, динамічну систему юридичних засобів, способів і процедур, застосовуваних уповноваженими правовими нормами на це учасниками суспільних відносин і спрямованих на запобігання соціальним конфліктам і порушенням прав і свобод людини.

8. Превенція є механізмом, тобто багатоаспектним явищем. Поодинокі окремі елементи механізму або навряд чи матимуть превентивний ефект узагалі, або цей ефект матиме неналежний вияв. Елементами превентивного механізму є: 1) телеологічний; 2) нормативний; 3) інституційний; 4) динамічний; 5) ідеологічний.

9. Телеологічним елементом превентивного механізму є превентивна мета й об'єкт превенції. Об'єктом превенції є не правопорушення або неправомірна поведінка і тим паче не лише злочин. Не метою права є запобігати тим діям, які визнані як правопорушення, а саме визнання того чи іншого діяння правопорушенням якраз і має за мету досягнення превентивності. Права людини та соціальні конфлікти є об'єктом превентивного механізму. Кожна правова система, кожна наявна в ній галузь, як і всі підгалузі, інститути, субінститути й навіть окремі правові норми мають власну мету.

10. Нормативним елементом превентивного механізму права є правові підстави, на яких засноване використання наступних елементів. Саме нормативний елемент встановлює суб'єктів реалізації даного механізму, порядок проведення відповідних динамічних елементів.

11. Інституційний елемент превентивного механізму становлять суб'єкти, які мають реалізовувати такі норми. Динамічний елемент превентивного механізму становлять ті способи, засоби, заходи, процедури запобігання, які змушують діяти превентивний механізм, а також функції права.

12. Необхідно зобов'язати суб'єктів подання законопроекту відповісти на кожне з висловлених експертною установою в експертному висновку зауважень і пропозицій із обґрунтуванням їх врахування, часткового врахування або неврахування. Дана відповідь має бути загальнодоступною на офіційному вебсайті Верховної Ради України поряд із текстом законопроекту.

13. Ідеологічний елемент превентивного механізму права становлять такі нетрадиційні (некласичні) категорії юриспруденції, як цінності права, правова ідеологія, правова культура, правосвідомість, правова освіта, правове виховання тощо.

Таким чином, слід констатувати неабияку необхідність ґрунтовних досліджень превентивного механізму права та їх імплементації у правову дійсність.

Список використаних джерел:

1. Аванесов Г. А. Криминология / Г. А. Аванесов. – М.: Акад. МВД СССР, 1984. – 500 с.
2. Амельченко Ю. А. Превенция в системе функций права / Ю. А. Амельченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – Том 21 (60). – № 1. – 2008. – С. 247–255.

3. Арапчор О. М. Превентивная функция российского трудового права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 – Трудовое право; право социального обеспечения / О. М. Арапчор. – Екатеринбург, 2013. – 28 с.
4. Афанасьева М. В. Виборча інженерія в Україні: монографія [Електронний ресурс] / М. В. Афанасьева; НУ «ОЮА». – Одеса: Юридична література, 2014. – 384 с. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/1521>.
5. Базылев Б. Т. Об институте юридической ответственности / Б. Т. Базылев // Советское государство и право. – 1975. – № 1. – С. 110–115.
6. Бондар Н. П. Превентивний захист цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Н. П. Бондар; Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2015. – 24 с.
7. Бондаренко Н. О. Функції кримінального права / Н. О. Бондаренко // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 25. – С. 453–456.
8. Голина В. В. Понятие, структура, объект, методы и ресурсное обеспечение специально-криминологического предупреждения преступности / В. В. Голина // Право Украины. – 2012. – № 9 – 10. – С. 118 – 134.
9. Данченко А. А. Превентивная функция российского права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / А. А. Данченко. – Н. Новгород, 2002. – 164 с.
10. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні: монографія / А. Єзеров. – Одеса: Юридична література, 2008. – 240 с.
11. Закалюк А. П. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки: [курс сучасної української кримінології: теорія і практика] / А. П. Закалюк. – К.: Ін Юре, 2007. – 424 с.
12. Зелинский А. Ф. Криминология: [науч. пособие] / А. Ф. Зелинский. – Х.: Рубикон, 2000. – 240 с.
13. Иванов Ю. Ф. Криминологія: навч. посіб. / Ю. Ф. Иванов, О. М. Джу́жа; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К.: Видавець Паливода А. В., 2008. – 292 с.
14. Казьмин И. Ф. Общие проблемы права в условиях научно-технического прогресса / И. Ф. Казьмин. – М.: Юрид. лит., 1986. – 192 с.
15. Кириченко О. В. Класифікація заходів оперативно-розшукової профілактики / О. В. Кириченко // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2010. – С. 91–93.
16. Кобзарь-Фролова М. Н. Отдельные вопросы превенции нарушения законодательства о налогах и сборах / М. Н. Кобзарь-Фролова // Финансовое право. – 2010. – № 3. – С. 35–39.
17. Козюбра М. І. Основні підходи до праворозуміння / М. І. Козюбра // Загальна теорія права: підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. – Київ: Ваіте, 2015. – С. 24–45.
18. Колотыркина С. И. Карательная функция конституционной ответственности и ее санкции / С. И. Колотыркина // Труды Института государства и права Российской академии наук. – 2014. – № 2. – С. 35–46.
19. Колотыркина С. И. Превентивная и регулятивная роль конституционной ответственности в общественных отношениях / С. И. Колотыркина // Труды Института государства и права Российской академии наук. – 2014. – № 4. – С. 5–14.
20. Кондратьев Я. Ю. Теоретичні, правові та оперативно-тактичні засади запобігання злочинам оперативними підрозділами кримінальної міліції: монографія / Я. Ю. Кондратьев. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 444 с.
21. Крестовська Н. М. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева. – Київ: Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.

22. Крестовська Н. М. Теорія держави і права: елементарний курс / Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева. – Вид. 2-ге. – Харків: Одиссей, 2008. – 432 с.
23. Кримінальне право України. Загальна частина: текст лекцій: Закон. Злочин. Відповідальність / В. О. Туляков, Н. А. Мирошніченко, Д. О. Балобанова; НУ ОЮА. – Одеса: Юридична література, 2014. – 128 с.
24. Кримінологія: Особлива частина: навчальний посібник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман; за ред. І. М. Даньшина; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х.: Право, 1999. – 232 с.
25. Лейст О. Э. Сущность права. Проблемы теории и философии права: учебное пособие. – М.: Зерцало-М, 2011. – 352 с.
26. Лекарь А. Г. Профилактика преступлений / А. Г. Лекарь. – М.: «Юрид. лит», 1972. – 104 с.
27. Липинский Д. А. Специально-юридические функции конституционной ответственности // Российский журнал правовых исследований. – 2015. – № 4 (5). – С. 51–61.
28. Личко В. С. Зміст правової допомоги / В. С. Личко // Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / за ред. Ю. М. Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2012. – С. 188–200.
29. Макарова Н. А. К вопросу о подфункциях охранительной функции права / Н. А. Макарова // Вестник СамГУ. – 2013. – № 2 (103). – С. 194–199.
30. Медведева О. В. Поняття превентивної функції цивільного права в контексті запобігання злочинності / О. В. Медведева // Про злочини та покарання: еволюція кримінально-правової доктрини: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 250-річчю трактату Чезаре Беккарія (м. Одеса, 13 черв. 2014 р.) / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. О. Туляков (заст. голов. ред.), Є. Л. Стрельцов (заст. голов. ред.), Д. О. Балобанова; МОН України, НУ ОЮА, ПРЦ НАПрН України, Одес. відділ. ГО «Всеукр. асоц. кримін. права». – Одеса: Юрид. л-ра, 2014. – С. 326–331.
31. Москаленко И. В. Превентивный правоохранительный механизм реализации гражданского (частного) права (цивилистический анализ нотариальной деятельности): дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.03 / И. В. Москаленко. – Москва, 2006. – 387 с.
32. Нікітін Ю. Кримінологічно-концептуальна модель запобігання злочинності в сучасному українському суспільстві / Ю. Нікітін // Юридична Україна. – 2008. – № 9. – С. 95–99.
33. Новый тлумачний словник української мови: У трьох томах. / Уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. – 2-е вид., випр. – К.: Аконіт, 2004. – Т.1: А–К. – 928 с.; Т.2: К–П. – 928 с.; Т.3: П–Я. – 864 с.
34. Оборотов Ю. М. Сучасне праворозуміння та визначення права / Ю. М. Оборотов // Актуальні проблеми держави і права. – 2003. – Вип. 18. – С. 9.
35. Оборотов Ю. М. Традиції та новації в правовому розвитку: загальнотеоретичні аспекти: дисертація ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Ю. М. Оборотов; Одеська національна юридична академія. – О., 2003. – 379 с.
36. Общетеоретическая юриспруденция (учебный курс): учебник / под ред. Ю. Н. Оборотова. – Одеса: Фенікс, 2011. – 436 с.
37. Ольховська С. М. Профілактика злочинів у сфері економічної злочинності / С. М. Ольховська // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2010. – С. 111–112.
38. Педько Ю. С. Становлення та правове регулювання адміністративної юстиції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ю. С. Педько; НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2004. – 230 с.
39. Погребняк С. В. Профілактична діяльність при розкритті та розслідуванні злочинів: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / С. В. Погребняк. – Одеса, 2010. – 20 с.

40. Похмелкин В. В. О восстановительной функции советского уголовного права / В. В. Похмелкин // Правоведение. – 1990. – № 2. – С. 40–47.
41. Про затвердження Правил пропускового режиму до адміністративної будівлі Одеської міської ради: розпорядження Одеського міського голови № 579-01р від 23 травня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://omr.gov.ua/ru/acts/mayor/34574/>.
42. Прокудина Л. А. Соотношение понятий «деятельность суда» и «отправление правосудия» / Л. А. Прокудина // Российское право: состояние, перспективы, комментарии. – 2010. – № 3. – С. 43–59.
43. Пчолкін В. Д. Поняття та роль оперативно-розшукової профілактики у запобіганні злочинам / В. Д. Пчолкін // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2010. – С. 15–17.
44. Сафронов С.О. Поняття превенції злочинів та її співвідношення з однорідними поняттями [Електронний ресурс] / С. О. Сафронов. – Режим доступу: <http://library.ua/m/articles/view/Поняття-превенції-злочинів>.
45. Сорвачов О. В. Охорона прав на промислові зразки в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. В. Сорвачов; кер. роботи Р. Б. Шишка; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2015 – 18 с.
46. Ульянова Г. О. Напрями попередження наукового плагіату / Г. О. Ульянова // Наукові праці НУ ОЮА. – 2013. – С. 420–428.
47. Цикаришвили О. Г. Охранительная функция российского права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / О. Г. Цикаришвили. – Саратов, 2008. – 176 с.
48. Чопко Х. І. Функції екологічного права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Х. І. Чопко; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2012. – 213 с.
49. Шендрик В. В. Аналіз співвідношення понять «профілактика», «попередження», «припинення» та «запобігання злочинів» / В. В. Шендрик, І. О. Крепаков // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 1129–1139.